

Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет педагогічної освіти

Кафедра загальної та соціальної педагогіки

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

ПЕДАГОГІКА

для студентів філософського факультету

напряму підготовки «Політологія»

III курсу

Уклав: доц. Теодор Лещак

Львів – 2017

ВСТУП

Навчально-методичні матеріали до вивчення нормативного навчального курсу «Педагогіка» укладено згідно з робочою програмою навчальної дисципліни та освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі напряму підготовки «Політологія».

Викладені матеріали охоплюють структуру залікового кредиту курсу, систему оцінювання навчальних досягнень студентів, питання для обговорення на практично-семінарських заняттях, завдання для самостійної роботи студента до кожного практично-семінарського заняття, рекомендації до виконання та критерії оцінювання індивідуальних навчально-дослідних завдань, перелік рекомендованої навчально-методичної літератури, а також завдання для підсумкового контролю.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: формування теоретичних знань, практичних умінь організації навчання й виховання як конструктивної педагогічної взаємодії з учнями та студентами, спрямованої на пізнання ними реальної дійсності та вироблення особистісного ставлення до загальнолюдських, національних цінностей.

Завдання: формування адекватного розуміння процесів навчання й виховання як організації педагогічної взаємодії вчителя та учнів, викладача та студентів, в процесі якої педагогічні впливи узгоджуються з рівнем розвитку школярів і студентів, їхніми потребами та інтересами.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Педагогіка” є

- оволодіння теоретичними знаннями з основ загальної педагогіки, теорії виховання і дидактики; з’ясування основних етапів розвитку педагогічної науки й освіти в історичному часі;
- опанування дидактичними формами, методами, прийомами та засобами організації навчання; філософськими основами, принципами, організаційними формами та методами сучасного українського виховання;
- набуття адекватного розуміння єдності навчання та виховання як педагогічної взаємодії;
- застосуванні набутих теоретичних знань у конкретній навчально-виховній діяльності під час проходження педагогічної практики.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- загальні теоретичні відомості про педагогіку як науку, внутрішню структуру і взаємозв'язки з іншими науками;
- методи науково-педагогічних досліджень;
- основні етапи розвитку шкільництва у світі і в Україні;
- основні здобутки світової та української педагогічної думки;
- чинники та закономірності розвитку особистості;
- особливості педагогічної взаємодії з учнями та студентами конкретного вікового періоду;
- сутність виховання із врахування механізмів соціалізації особистості;
- форми, методи та прийоми розвитку в учнів та студентів позитивного досвіду поведінки відповідно до загальнолюдських і національних цінностей;
- організацію педагогічного спілкування, його структуру, стилі та рівні;
- особливості професійної діяльності педагога, педагогічні уміння і технології;
- шляхи формування учнівської та студентської спільноти і особливості її розвитку;
- методикою вирішення педагогічних конфліктів;
- сутність, структуру і особливості процесу навчання як співпраці педагога та учнів/студентів;
- джерела, структуру та критерії відбору змісту освіти;
- сучасні моделі, форми і методи навчання;
- психолого-педагогічні аспекти навчального процесу;
- норми та критерії оцінювання знань, умінь і навичок.

вміти :

- застосовувати методи педагогічного дослідження;
- організовувати спілкування з учнями та студентами;
- застосовувати методи і прийоми організації педагогічної взаємодії;
- визначати навчальну мету, відбирати і структурувати зміст навчального матеріалу;
- розвивати інтерес учнів та студентів до освіти, навчального процесу;
- доречно і ефективно застосовувати методи і прийоми організації навчання;
- визначати і планувати структуру і зміст навчального заняття відповідно до дидактичної мети;
- аналізувати педагогічні ситуації та вирішувати педагогічні конфлікти.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 60 год. / 2 кредити, з яких: 16 год. – лекційні заняття, 16 год. – практично-семінарські заняття, 28 год. – самостійна робота студентів.

Тематика навчального курсу	Форми навчальної роботи та кількість відведених годин			
	лекції	семінари	самостійна робота	
Змістовий модуль 1. Загальна педагогіка				
Тема 1. Педагогіка як наука і мистецтво	2	2	3	
Тема 2. Історія освіти і педагогічної думки	2	2	4	
Тема 3. Особистість педагога та учня/студента	2	2	3	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 1			10	
Змістовий модуль 2. Виховання особистості				
Тема 4. Сутність процесу виховання. Форми і методи виховання	2	2	4	
Тема 5. Педагогічне спілкування. Педагогічні конфлікти та їх вирішення	2	2	4	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 2			8	
Змістовий модуль 3. Основи дидактики				
Тема 6. Процес навчання та зміст освіти.	2	2	3	
Тема 7. Форми і методи навчання	2	2	4	
Тема 8. Контроль навчальної діяльності	2	2	3	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 3			10	
Усього годин:	60	16	16	28

РОЗПОДІЛ ЗАЛІКОВИХ БАЛІВ

Модуль 1 (поточний контроль) – 70 балів								Модуль 2 (ІНДЗ) 30 балів	Сума
Змістовий модуль 1 (лекції 1-5) + МК1			Змістовий модуль 2 (лекції 6-10) + МК2		Змістовий модуль 3 (лекції 11-16) + МК3				
13			11		11				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	10+10+10	100
5	5	5+10	5	5+10	5	5	5+10		

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів.

МК – модульний контроль (письмове опитування).

ІНДЗ – індивідуальні навчально-дослідні завдання.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Визначення	За національною шкалою	
			Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку	Залік
90-100	A	Відмінно	Відмінно	Зараховано
81-89	B	Дуже добре	Добре	
71-80	C	Добре		
61-70	D	Задовільно	Задовільно	
51-60	E	Достатньо		
31-51	F	Недостатньо	Незадовільно	Незараховано
0-30	FX	Незадовільно		

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання навчальної діяльності студента на практично-семінарських заняттях.

⌚ *Навчальною програмою курсу передбачено проведення 8 практично-семінарських занять. Залікова вартість практично-семінарського заняття – 5 бали. Протягом семестру за участь у заняттях студент може отримати максимально 40 балів.*

5 б. – активна участь студента на всіх етапах практично-семінарського заняття, виголошення доповіді, жвава змістовна підтримка фронтальної бесіди та дискусії.

4 б. – активна участь студента у різних видах аудиторної роботи протягом значної частини практично-семінарського заняття, виголошення доповіді, змістовна підтримка фронтальної бесіди або дискусії.

3 б. – діяльна участь у занятті та групових видах діяльності на різних етапах заняття, виголошення доповіді, змістовна участь в окремих питаннях обговорення.

2 б. – участь студента в обговоренні однієї чи декількох проблем, активність у фронтальній бесіді чи дискусії, висловлення самостійних змістовних суджень, обізнаність зі змістом теоретичного матеріалу теми.

1 б. – фрагментарна участь у роботі аудиторії, відтворення готових знань, участь у певних видах пізнавальної діяльності, висловлення обґрунтованих суджень з апелюванням до особистого досвіду.

Критерії оцінювання результатів самостійної позааудиторної роботи студента (індивідуального навчально-дослідного завдання).

⊕ *Навчальною програмою курсу передбачено виконання студентами 3 індивідуальних навчально-дослідних завдань. Залікова вартість завдання – 10 балів. Максимально за індивідуальні навчально-дослідні завдання студент може отримати 30 балів.*

1. Повнота розкриття сутності поставленого завдання на всіх етапах його реалізації.
 2. Відповідність змісту виконаної роботи суті поставленого завдання.
 3. Практична спрямованість змісту виконаного завдання.
 4. Поєднання теоретичних знань із рефлексіями на ґрунті особистого досвіду.
 5. Дотримання принципів науковості, системності і послідовності.
- Обсяг виконаної роботи: 3-5 друкованих сторінок формату А-4.*

Наприкінці кожного змістового модулю у часі практично-семінарського заняття виконується Модульний контроль у формі тестування.

⊕ *Залікова вартість кожного МК – 10 бали. За виконання модульного контролю студент може отримати максимальну 30 балів.*

Протягом семестру студент може набрати максимальну 100, мінімально 31 бал.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

Семінарське заняття №1.

Педагогіка як наука і мистецтво.

❖ *Питання для обговорення на занятті*

1. Педагогіка як наука. Предмет, об'єкт, завдання. Основні поняття і категорії. Місце педагогіки у системі наук.
2. Методи науково-педагогічних досліджень.
3. Педагогіка як мистецтво. Значення творчості у педагогічній діяльності.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

Поміркуйте над питанням для дискусії: Чи не закладена у назві теми суперечність? Чи може педагогіка бути одночасно і наукою, і мистецтвом?

📖 *Рекомендована література: 2,13,15.*

Семінарське заняття №2.

Історія освіти і педагогічної думки.

❖ *Питання для обговорення на занятті*

1. Афіньська і спартанська навчально-виховні моделі.

2. Освіта арабського, європейського і українського Середньовіччя.
3. Релігійна освіта в Україні XVI–XVIII ст. і перші українські вищі школи.
4. Формування педагогіки як науки. Погляди класиків: Я.Коменський, Й.Песталоцці, А.Дістервег, Й.Герbart.
5. Формування європейських освітніх систем у XVIII – сер. XIX ст. Українські університети XIX ст.
6. Освіта XX ст. – революційні педагогічні ідеї та освітні експерименти. Дж.Дьюї, М.Монтессорі, Р.Штайнер.
7. Сучасний освітній простір і місце України у ньому. Болонський процес і нова філософія освіти.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

1. Прослідкуйте за етапами формування основних світових освітніх систем та з'ясуйте місце української системи освіти у світовій освітньому просторі. Підготуйтеся до дискусії з цього питання.

2. Прочитайте і осмисліть обраний твір класика педагогічної думки.

 Виконайте **Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 1**.

 Рекомендована література: 3,7,13.

Семинарське заняття № 3.

Особистість педагога та особистість учня/студента.

✓ Написання **Модульного тестування до Змістового модулю № 1**.

❖ *Питання для обговорення на занятті*

1. Особливе призначення професії педагога.
2. Педагогічна майстерність – її визначальні риси і складові компоненти.
3. Особистість учня/студента. Поняття особистості та чинники її розвитку.
4. Вікова періодизація розвитку особистості. Особливості розвитку сучасних школярів та студентів, і врахування їх у навчальному процесі.
5. Принципи педагогічної взаємодії з учнями/студентами із особливими потребами. Інклюзивна освіта.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

1. Сформуйте власні судження щодо чинників професійного успіху педагога.

2. Систематизуйте чинники фізіологічного, психічного та соціального розвитку особистості школяра і студента.

 Рекомендована література: 3,7,13.

Семинарське заняття № 4.

Сутність процесу виховання. Форми і методи виховання.

❖ *Питання для обговорення на занятті*

1. Мета і завдання виховання у сучасному світі.
2. Основні принципи і закономірності виховання.
3. Методи виховання: критерії відбору та умови ефективності використання.

4. Організаційні форми виховання. Підготовка і проведення виховного заходу.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

З'ясуйте особливості процесу виховання як чиннику формування особистості. Підготуйтеся до дискусії з цього питання.

📖 Виконайте **Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 2.**

📖 *Рекомендована література: 2,5,8,15.*

Семінарське заняття № 5.

Педагогічне спілкування. Педагогічні конфлікти та їх вирішення.

✓ Написання **Модульного тестування до Змістового модулю № 2.**

❖ *Питання для обговорення на занятті*

1. Педагогічне спілкування – функції, структура і параметри.
2. Стилi педагогічного спілкування.
3. Допустимі і недопустимі рівні педагогічного спілкування.
4. Бар'єри у педагогічному спілкуванні та шляхи їх подолання.
5. Педагогічний конфлікт – причини виникнення і шляхи вирішення.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

1. На основі теоретичного матеріалу визначте комплекс чинників ефективного педагогічного спілкування.
2. Проаналізуйте методи подолання педагогічного конфлікту. Підготуйтеся до практичного вирішення конкретних конфліктних ситуацій.

📖 *Рекомендована література: 2,8,10,15.*

Семінарське заняття № 6

Процес навчання та зміст освіти.

❖ *Питання для обговорення на занятті*

1. Дидактика та її основні категорії. Головні дидактичні концепції.
2. Процес навчання та його компоненти.
3. Основні дидактичні принципи і закономірності.
4. Поняття змісту освіти – принципи і критерії його відбору.
5. Джерела формування змісту освіти у загальноосвітньому та вищому навчальному закладі.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

1. Проаналізуйте теоретичні аспекти процесу навчання та сформууйте власні судження щодо дотримання принципів навчання у педагогічній діяльності.
2. З'ясуйте вимоги до шкільного підручника та університетського посібника і оберіть актуальну навчальну книгу для аналізу.

📖 Виконайте **Індивідуальне практичне завдання № 3.**

📖 *Рекомендована література: 2,9,13,14.*

Семінарське заняття № 7

Форми і методи навчання.

✓ Написання *Модульного тестування до Змістового модулю № 1.*

❖ *Питання для обговорення на занятті*

1. Класно-урочна система та її характерні ознаки.
2. Навчальні заняття у середній і вищій школі: типологія і структура.
3. Основні етапи підготовки до навчального заняття.
4. Методи навчання та вимоги щодо їх використання.
5. Особливості контролю навчально-пізнавальної діяльності.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

1. Проаналізуйте переваги і недоліки різних форм організації навчання. Підготуйтеся до дискусії з цього питання
2. Сформулюйте умови ефективного використання сучасних методів навчання.

📖 *Рекомендована література: 1,11,12,14.*

Семінарське заняття № 8

Мікровикладання.

❖ *Завдання для роботи на занятті*

Демонстрація студентами фрагментів (до 10 хв) навчальних занять.

➤ *Завдання для самостійної роботи*

1. Повторіть теоретичні відомості з теми "Форми і методи навчання".
2. Підготуйтеся до проведення мікровикладання.

📖 *Рекомендована література: 1,11,12,14.*

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ.

Загальні вимоги передбачають оформлення роботи згідно з загальноприйнятими вимогами до оформлення наукових робіт.

Практичне завдання повинно мати чітко окреслену структуру:

- 1) *титульну сторінку;*
- 2) *вступ (обґрунтування важливості проблеми);*
- 3) *основну частину (розкриття суті проблеми і змісту основних питань);*
- 4) *висновок (коротке узагальнення);*
- 5) *використану літературу, включаючи Інтернет-джерела (оформлені згідно з загальноприйнятими вимогами).*

Навчальна програма курсу передбачає виконання студентами трьох індивідуально-дослідних завдань – по одному до кожного змістового модулю, що вивчається.

Індивідуальне практичне завдання № 1.

«Мої судження на ґрунті прочитаного твору класика української педагогічної думки».

Завдання: відслідкувати і творчо осмислити провідні педагогічні ідеї, висвітлені в обраному творі.

Мета: сформулювати власні судження щодо основних педагогічних позицій опрацьованого твору і викласти їх у формі есе.

Твори класиків української педагогічної думки на вибір:

- а) Володимир Мономах. Поучення дітям;
- б) Пантелеймон Куліш. Виховання дітей за підмогою школи;
- в) Іван Франко. Борис Граб;
- г) Борис Грінченко. Непокірний;
- д) Софія Русова. Ідейні підвалини школи;
- е) Ярослав Чепіга. Педологія, або наука про дітей;
- є) Григорій Ващенко. Проект системи освіти в самостійній Україні;
- ж) Василь Сухомлинський. Духовний світ школяра.

 Рекомендована література: 18,21,22,28,30,33,34,35.

Індивідуальне практичне завдання № 2.

«Методи виховання у реаліях сучасної вищої школи».

Завдання: на основі однієї з запропонованих навчально-виховних ситуацій розробити детальний алгоритм застосування одного чи декількох методів виховання, позиціонуючи себе вчителем-предметником чи куратором академгрупи.

Мета: шляхом використання доречних методів виховання створити умови для вирішення проблемної ситуації і настання в учнів позитивних особистісних змін.

Навчально-виховні ситуації на вибір:

- а) ви заходите до аудиторії її початком пари і стаєте свідком агресивної бійки між двома студентами;
- б) ви неочікувано для студентів зайшли до аудиторії перед початком пари і почули розмову хлопців та дівчат, насичену добірною лайкою;
- в) студент другого курсу, що протягом першого року навчання демонстрував високі навчальні успіхи, збайдужів до навчання і почав пропускати пари;
- г) студент відмовляється прибрати за собою сміття в аудиторії після навчального заняття, оскільки «прибиральниця за це отримує зарплату, тому саме вона повинна цим займатися»;
- д) після зимової сесії у студентів академгрупи різко знизився загальний рівень успішності;
- е) студентка в присутності своїх одногрупників грубо нахамила вам через несправедливо, на її думку, виставлені бали за іспит.

 Рекомендована література: 5,10,25,31,32.

Індивідуальне практичне завдання № 3.

«Аналіз навчального посібника».

Завдання: з'ясувати рівень відповідності сучасного навчального посібника встановленим вимогам.

Мета: здійснити аналіз обраного навчального посібника для вищої школи і з'ясувати, якою мірою його компоненти відповідають чи не відповідають встановленим вимогам.

Алгоритм виконання: а) обрати актуальну навчальну книгу з профільного навчального предмету; б) проаналізувати посібник на відповідність встановленим вимогам; в) сформулювати власні судження щодо необхідних змін у компонентах посібника, які не відповідають вимогам.

 Рекомендована література: 2,15,27.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Базова

1. *Алексюк А. М.* Загальні методи навчання у школі / А. М. Алексюк. – К. : Радянська школа, 1981. – 206 с.
2. *Волкова Н. П.* Педагогіка : посіб. / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 575 с.
3. *Галузинський В. М.* Педагогіка: теорія та історія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 236 с.
4. *Зайченко І. В.* Педагогіка : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / І. В. Зайченко. – Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2003. – 528 с.
5. *Костюк Г. С.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості [Текст] / Г. С. Костюк. – Київ : Радянська школа, 1989. – 608 с.
6. *Кузьмінський А. І.* Педагогіка : підруч. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
7. *Любар, О. О.* Історія української школи і педагогіки [Текст] : навч. посіб. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. – К. : Знання, 2003. – 450 с.
8. *Лозова В. І.* Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посібник для пед. навч. закладів / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – 2-е вид., випр. і доп. – Х. : ОВС, 2002. – 401 с.
9. *Мойсеюк Н. Є.* Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Неля Євтихіївна Мойсеюк. – [5-те вид., доп. і перероб.]. – К.: Кондор, 2007. – 656 с.
10. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — К.: Вища шк. , 1997. — 349 с.
11. *Підласий І. П.* Як підготувати ефективний урок : книга для вчителя / Підласий І. П. – К. : Рад. школа, 1989. – 204 с.

12. *Пометун О.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2003. – 192 с.
13. *Фіцула М. М.* Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / М. М. Фіцула. – К. : Видавничий центр "Академія", 2000. – 542 с.
14. *Чайка В. М.* Основи дидактики: тексти лекцій і завдання для самоконтролю : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / В. М. Чайка. – Тернопіль : Астон, 2002. – 244 с.
15. *Ягупов В. В.* Педагогіка : Навч. посіб. для студ. пед. спец. вищ. навч. закл. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 559 с.

Допоміжна

16. *Ващенко Г.* Виховний ідеал : підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 192 с.
17. *Ващенко Г.* Загальні методи навчання: підручник для педагогів / Г. Ващенко. – К. : Українська Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
18. *Ващенко Г.* Проект системи освіти в самостійній Україні / Г. Ващенко. – Мюнхен, 1957. – 34 с.
19. *Вишневський О. І.* Теоретичні основи сучасної української педагогіки / О. І. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2003. – 528 с.
20. *Вишневський О.* Сучасне українське виховання : педагогічні нариси. – Львів: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти ; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.
21. *Володимир Мономах.* Поучення дітям // Літопис Руський / За Іпатським літописом переклав Л. Махновець. – К., 1989. – С. 454–464.
22. *Грінченко Б.* Непокірний // Борис Грінченко. Твори: в 2-х т. – К.: Наук. думка, 1990. – Т. 1: Поетичні твори. Оповідання. Повісті. – С. 236–245.;
23. *Грищенко М. М.* Дидактичні поради молодому викладачеві / М. М. Грищенко. – К. : Вища школа, 1973. – 67 с.
24. *Касьяненко М. Д.* Педагогіка співробітництва : навч. посіб. / М. Д. Касьяненко. – К. : Вища школа, 1993. – 320 с.
25. *Карпенчук С. Г.* Теорія і методика виховання: навчальний посібник / С. Г. Карпенчук. – К. : Вища школа, 2005. – 180 с.
26. *Левківський М. В.* Історія педагогіки : Навч. посіб. / М. В. Левківський, О. М. Микитюк. – Х. : ОВС, 2002. – 240 с.
27. *Мешко Г. М.* Вступ до педагогічної професії : навч. посібник / Г. М. Мешко. – К. : Академвидав, 2010. – 200 с.
28. *Куліш П.* Виховання дітей за підмогою школи / Пантелеймон Куліш // Пантелеймон Куліш. Науково-педагогічна спадщина (вибрані твори). [упоряд. О. О. Кравченко]. – К. [б. в.], 2008. – С. 110–113.
29. *Пиз А.* Новый язык телодвижений. Расширенная версия / А. Пиз – М.: Эксмо, 2009. – 416 с.
30. *Русова С.* Ідейні підвалини школи / Софія Русова // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) :

- хрестоматія / [упоряд. Л. Д. Березівська та ін. ; наук. ред. О. В. Сухомлинська]. – К. : Науковий світ, 2003. – С. 150–153.;
31. Семиченко В. А. Психологія спілкування / В. А. Семиченко. – К.: Магістр-5, 1998. – 279 с.
32. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя / І.О.Синиця. – К.: Рад. школа, 1981. – 319 с.
33. Сухомлинський В. Духовний світ школяра / Василь Сухомлинський // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.1. – С. 32–37.
34. Франко І. Борис Граб / Іван Франко // Франко І. Я. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори. Томи 1-25. – К.: Наукова думка, 1978. – Т. 18. – С. 177–190.
35. Чепіга Я. Педологія, або наука про дітей / Ярослав Чепіга // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ – ХХ ст.) : хрестоматія / [упоряд. Л. Д. Березівська та ін. ; наук. ред. О. В. Сухомлинська]. – К. : Науковий світ, 2003. – С. 208–212.;
36. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посіб. / П. М. Щербань. – К. : Вища школа, 2004. – 207 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- фонди бібліотек:
 - бібліотека кафедри загальної та соціальної педагогіки ЛНУ імені Івана Франка (м. Львів, вул. Туган-Барановського, 7);
 - Наукова бібліотека ЛНУ імені Івана Франка (м. Львів, вул. Драгоманова, 5);
 - Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (вул. Стефаника 2);
 - Львівська обласна педагогічна бібліотека (м. Львів, вул. Зелена, 24);
- освітні ресурси мережі Інтернет.